

ירושלים והר הבית כמקור של ברכה
תובנות מרכזיות מסדנת טנג'יר, מרוקו

15-11 ביוני 2026

מטרת הסדנה

מטרת הסדנה הייתה לפתח מסגרת רוחנית משותפת לשלוש הדתות האברהמיות, שתוכל להוות בסיס להסדר מדיני עתידי ביחס להר הבית / אל-חרם א-שריף.

מהסכמי אוסלו ועד להסכמי אברהם, מרבית היוזמות המדיניות לא התייחסו ברצינות לממד הדתי של הסכסוך, ולעיתים אף ניסו לעקוף אותו לחלוטין. אולם את ירושלים – ובמיוחד את הר הבית – אי אפשר להבין מחוץ לשפת האמונה ולדמיון הדתי המעצבים את חייהם של מיליארדי בני אדם.

הסדנה הייתה חלק ממאמץ רחב יותר לכנס מנהיגים דתיים, אנשי רוח וחוקרים לדיאלוג משותף, המבקש לדמיין עתיד מבורך יותר למקום הקדוש הזה. עתיד כזה אולי לא יממש את כל שאיפותיה של כל קהילה, אך הוא עשוי להעניק ברכה מחודשת לכל אחד מענפי המשפחה האברהמית, ובו בזמן לפתוח ממדים מסוימים של ההר לייעוד אוניברסלי רחב יותר. כל זה למאה שנה או ביאת המשיח. מה שיבוא קודם...

להלן כמה מן התובנות המרכזיות שעלו במהלך הדיונים:

1. קדושה ובעלות

ככל שמקום נעשה קדוש יותר, כך ראוי שתפחתנה תביעות הבעלות האנושיות עליו.

השראת השכינה – המאפיין היסודי של הקדושה – אינה יכולה לדור בכפיפה אחת עם תודעה מועצמת של בעלות, ריבונות ושליטה. להפך, הקדושה מזמינה שפה אחרת: שפה של ענווה, צניעות ויראת כבוד מצד כל הבאים בשעריה.

לפיכך, הר הבית אינו יכול להכיל גישה כוחנית, רכושנית או לאומנית. אין הוא בראש ובראשונה במה להפגנת ריבונות, אלא מקום של הודיה מחד גיסא, ושל פגיעות אנושית ושביריות מאידך גיסא. ההר מזמין אופן נוכחות אחר – המתבטא ביציבה רוחנית ואף ב"שפת גוף" שונה – המאופיינת באיפוק, בצניעות ובהקשבה. כאשר ניגשים אליו בדרך זו, עשוי המקום להצמיח שפה חדשה של ברכה לכל הכמהים אליו.

2. בין הפרטיקולרי לאוניברסלי

הדתות האברהמיות ניצבות כיום בפני אתגר: להוכיח את הרלוונטיות שלהן לאנושות בת זמננו.

דווקא בשל ייחודו, הר הבית עשוי להפוך למקום המסוגל להכיל גם זהויות דתיות ייחודיות וגם אחריות אנושית אוניברסלית. אזורים מובחנים ובהסכמה הדדית יאפשרו לכל מסורת דתית נוכחות מוכרת משלה, בעוד שחלקים אחרים של ההר יהפכו למקור חיים וברכה לכל עולי הרגל המבקשים התחדשות רוחנית בירושלים.

חזון זה משתקף בדברי הנביא ישעיהו: "כי ביתי בית תפילה ייקרא לכל העמים" (ישעיהו נ"ו, ז').

אולם החזון הנ"ל חורג מן התפילה בלבד. הר הבית עשוי להיות מקום שבו האנושות תעסוק בשאלות היסוד של הקיום מתוך נקודת מבטה של הברכה והאחריות המוסרית.

- מהי כלכלה צודקת?
- כיצד יש להבין את ההבטחה ואת מגבלותיה של הטכנולוגיה?
- איזו מנהיגות ראויה לעידן שלנו?
- כיצד מאזנים בין חירות לאחריות?
- מהן חובותינו כלפי החלשים, המהגרים והדורות הבאים?
- ומהי משמעותו של כבוד האדם בעידן המעוצב יותר ויותר בידי הבינה המלאכותית והביוטכנולוגיה?

כך עשויה ירושלים להפוך ללב הרוחני של העולם – מקום שבו תפילה והשאלות הגדולות של הקיום האנושי נפגשות ומולידות פרדיגמות חדשות להתמודדות עם אתגרי האנושות.

3. אמונה, מונותאיזם, כפירה ועבודה זרה במאה ה-21

הסדנה עסקה גם במשמעות המעשית של האמונה באל אחד בעולם בן זמננו. מה פירוש להיות מאמין כיום? כיצד מעצבת האמונה באל אחד איכות חיים אחרת – כזו המעמיקה את אנושיותנו, מרחיבה את יכולתנו לאהוב, מטפחת סובלנות ומזכירה את כבודו השווה של כל אדם שנברא בידי אותו בורא?

לעיתים נעשים מעשים נוראים בשם האל. ירושלים והר הבית מעניקים הזדמנות לחדד את השיח הזה ולהבהיר מהי אמונה אותנטית – הן בתוך המשפחה האברהמית והן כלפי האנושות כולה. בירור זה מחייב גם עיסוק בהפכים של האמונה: כפירה ועבודה זרה.

המשתתפים ציינו כי לעיתים הגבול בין אמונה אמיתית לבין עבודה זרה דק מאוד. אחת מצורותיה של העבודה הזרה בעידן המודרני היא הפיכת אמצעים למטרות: כאשר עושר, כוח, לאומיות, טכנולוגיה, אידאולוגיה ואף מוסדות דת חדלים לשרת את פריחת האדם, והופכים בעצמם למושא הסגידה העליון.

עיסוק זה פותח דיאלוג חדש ופורה, שבו השפה הדתית העתיקה נעשית שוב רלוונטית, מאירה ולעיתים אף מפתיעה.

חזון אפשרי להר הבית – למאה שנים הבאות (או ביאת המשיח במהרה בימינו)

המשתתפים הוזמנו לדמיין לא רק את ההסדר המדיני הבא, אלא את דמותו של הר הבית. מתוך הדיונים עלתה תמונת טווח קצר ראשונית:

- המסגדים ודרכי הגישה אליהם יישארו באחריות מוסלמית.
- יוקם אוהל או מבנה צנוע ומוגדר לתפילת יהודים, במרחק מן האזורים הרגישים במיוחד.
- יתר חלקי ההר יפותחו כמרחב עלייה לרגל רוחני, הפתוח לכל המבקשים ברכה, חכמה והשראה מירושלים.
- גם מערך הביטחון הקיים, המנוהל כיום בידי משטרת ישראל, ייבחן מחדש. ככל שההר יזוהה יותר ויותר עם ברכה, משמעות ואחריות רוחנית משותפת, ניתן יהיה לבחון בהדרגה מסגרות ביטחון אחרות, ההולמות חזון מתחדש זה.

חזון זה אינו מבקש למחוק את ההבדלים או להגשים את מלוא שאיפותיה של כל קהילה. אדרבה, הוא מבקש לדמיין כיצד אחד המקומות הקדושים והשנויים ביותר במחלוקת בעולם יוכל להפוך למקום שבו יראת הכבוד מרככת את תחושת הבעלות, הענווה מאזנת את הכוח, והברכה גוברת על היריבות.

בעתיד כזה, ירושלים עשויה לשוב ולדבר אל משפחת האדם בשפת התקווה – לא כעיר נטולת הבדלים, אלא כעיר המלמדת את האנושות כיצד גם ההבדלים עצמם יכולים להפוך למקור של ברכה.

מעבר לסוגיית ירושלים והר הבית, המשתתפים דנו גם בהקשר האזורי הרחב יותר, ובאפשרות לכינונה של קונפדרציה אברהמית (בהובלת הרב יצחק בן דוד) – מסגרת של שיתוף פעולה, הוגנות ושפע בין עמי האזור וקהילות האמונה שבו. הדיונים בחנו את הקשר בין חזון מדיני ורוחני רחב זה לבין תפקידה הייחודי של ירושלים כמרכז הסמלי והמוסרי.